

POHJOIS-SAVON HYVINVOINTIALUEEN KOKONAISTURVALLISUUDEN PERUSTEET
Hyvinvointialueen turvallisuus, varautuminen ja valmius

Käsittelyhistoria	
Toimielin / valmistelija	Pvm.
Toimintaympäristö ja sen turvallisuus -jaosto	12.10.2022
Hyvinvointialueen johtoryhmä	20.10.2022

Sisälllys

1.	Johdanto	2
2.	Yleiset periaatteet ja kokonaisturvallisuuden käsite.....	2
3.	Keskeisin säädösperusta.....	5
3.1.	Hyvinvointialuetta ohjaavat keskeiset valmiuden- ja varautumisen säädökset	5
3.2.	Varautuminen sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöalueella- yliopistollista sairaalaa ylläpitävän hyvinvointialueen tehtävät	6
3.3.	Pelastustoimen varautuminen yhteistyöalueella.....	6
4.	Hyvinvointialueen konsernitason varautumisen tehtävät	6
4.1.	Hyvinvointialueen varautumisen yhteensovittaminen	7
5.1.	Kokonaisturvallisuuteen liittyvien toimijoiden tehtäviä.....	9
5.1.1.	Aluevaltuusto	9
5.1.2.	Aluehallitus.....	9
5.1.3.	Lautakunnat	9
5.1.4.	Viranhaltijoiden varautumiseen liittyviä tehtäviä	10
5.1.5.	Muut yhteisöt.....	11
6.	Varautumisen ja valmiussuunnittelun tehtävät toimialoittain hyvinvointialueella sekä niiden yhteensovittaminen.....	11
6.1.	Hyvinvointialueen varautumisen rakenteet toimialoittain ja sisäinen ja ulkoinen yhteensovittaminen.....	12
6.2.	Hyvinvointialueen sopimuksellinen varautuminen.....	12
6.3.	Pelastustoimen valmius ja varautuminen.....	13
6.4.	Itäisen-Suomen sosiaali- ja terveydenhuollon valmiuskeskus.....	13
6.5.	Hyvinvointialueen Turvallisuuspalvelut -palvelualue	14
7.	Operatiivinen tilannekuva ja johtaminen häiriötilanteissa	14
7.1.	Pohjois-Savon hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuollon tilanne- ja johtokeskus	14
7.2.	Itäisen Suomen valmiuskeskuksen tilannekuva- ja koordinaatiotehtävät	15
7.3.	Pohjois-Savon pelastuslaitoksen tilanne- ja johtokeskus	15
7.4.	Itä- ja Kaakkois-Suomen pelastuslaitosten alueellinen tilannekeskus (ISTIKE).....	15
7.5.	Pohjois-Savon hyvinvointialueen johtokeskus	15
8.	Lähteet.....	16

1. Johdanto

Tässä asiakirjassa määritellään ne periaatteet, joita noudatetaan hyvinvointialueen kokonaisturvallisuuden perusteiden osalta 1.1.2023 alkaen. Perusteet ohjaavat osaltaan hyvinvointialueen varautumista, valmiutta ja organisaatioturvallisuutta koskevien ohjeiden laatimista. Dokumentissa on kuvattu säädösten mukaiset periaatteet sekä hyvinvointialueen ja sen toimialojen valmiusasioiden perusteet lainsäädännössä. Lisäksi on esitelty kokonaisturvallisuuden järjestäminen hyvinvointialueella.

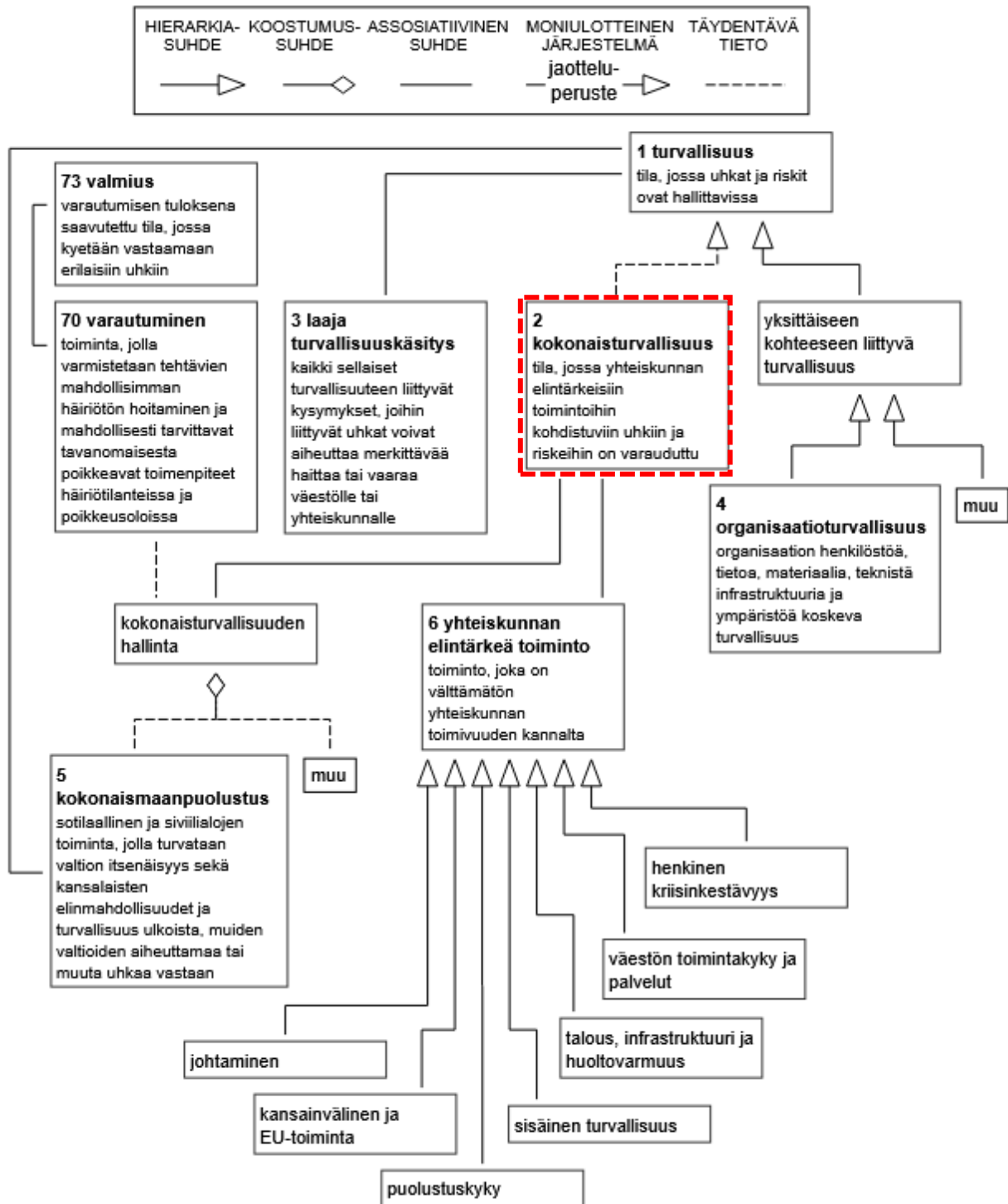
Hyvinvointialueen kokonaisturvallisuuden perusteet -esitys on valmisteltu hyvinvointialueetasoisena valmisteluvaiheen Toimintaympäristö ja sen turvallisuus -jaostossa. Jaosto on laatinut myös raportin alueellisen turvallisuuden nykytilasta ja se kehittämistarpeista 17.2.2022.

2. Yleiset periaatteet ja kokonaisturvallisuuden käsite

Valtioneuvoston periaatepäätöksessä kokonaisturvallisuudesta (5.12.2012) kokonaisturvallisuus määritellään tavoitetilaksi, jossa yhteiskunnan elintärkeisiin toimintoihin kohdistuvat uhkat ovat hallittavissa. Kokonaisturvallisuuden hallintaan eli yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen ylläpitämiseen kuuluvat uhkiin varautuminen, häiriötilanteiden ja poikkeusolojen hallinta sekä niistä toipuminen. Turvallisuus- ja puolustuspoliittisen selonteon (v. 2012) mukaan suomalaisen yhteiskunnan varautuminen toteutetaan kokonaisturvallisuuden periaatteella, mikä tarkoittaa yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamista viranomaisten, elinkeinoelämän sekä järjestöjen ja kansalaisten yhteistoimintana. Kokonaisturvallisuuden yleiset toteuttamisperiaatteet kuvataan valtioneuvoston periaatepäätöksessä yhteiskunnan turvallisuusstrategiasta (2.11.2017). (Kokonaisturvallisuuden sanasto, TSK 50, 2017).

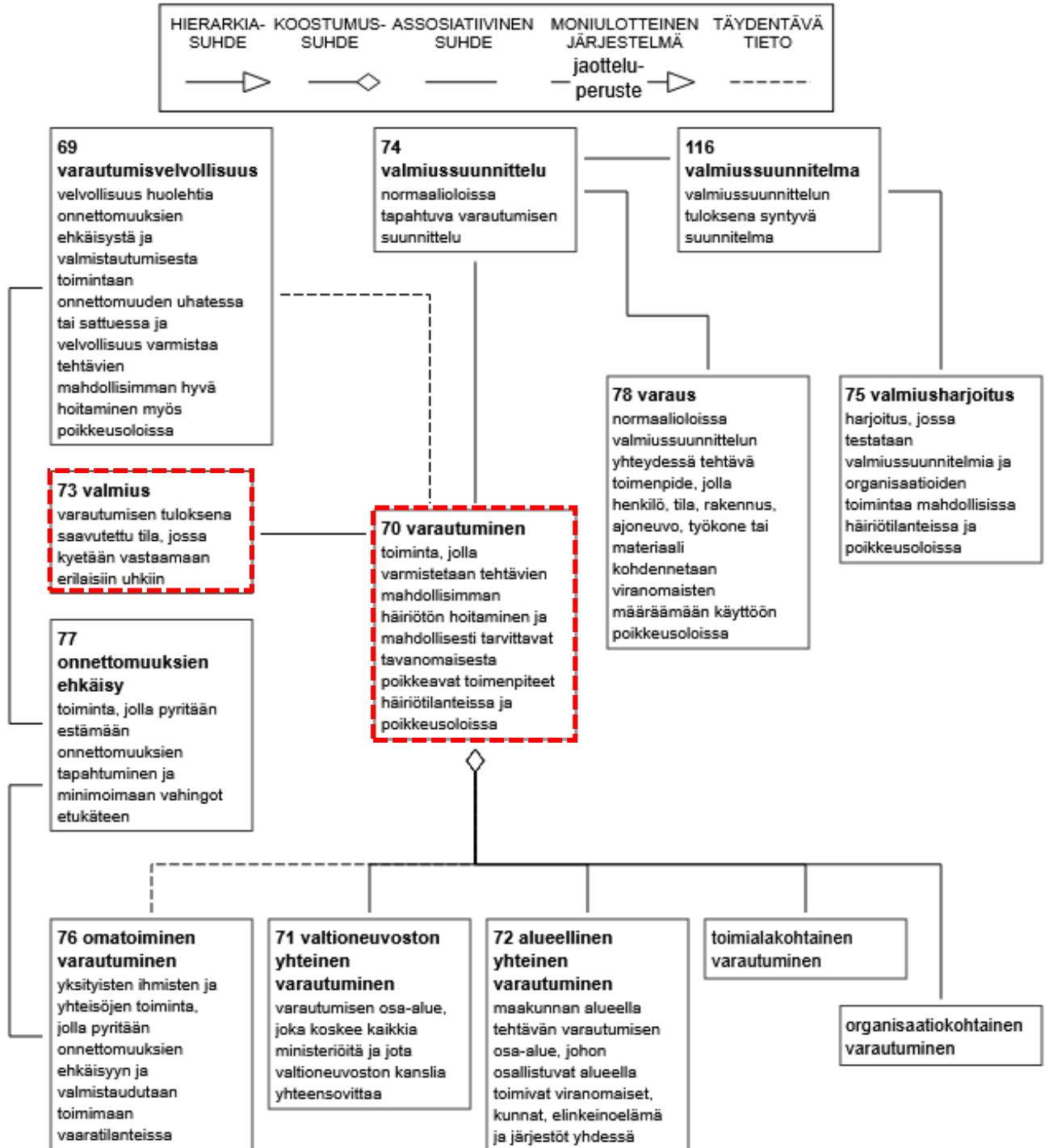
Valtioneuvoston, valtion hallintoviranomaisten, valtion itsenäisten julkisoikeudellisten laitosten, muiden valtion viranomaisten ja valtion liikelaitosten sekä hyvinvointialueiden ja hyvinvointiyhtymien, kuntien, kuntayhtymien ja muiden kuntien yhteenliittymien tulee valmiussuunnitelmin ja poikkeusoloissa tapahtuvan toiminnan etukäteisvalmisteluin sekä muilla toimenpiteillä varmistaa tehtäviensä mahdollisimman hyvä hoitaminen myös poikkeusoloissa.

Hyvinvointialueella on tavoitteena varmistaa tehtävien mahdollisimman häiriötön hoitaminen kaikissa tilanteissa. Hyvinvointialueella kokonaisturvallisuuden käsite sisältää pääasiassa valmiuden, varautumisen ja organisaatioturvallisuuden. Varautumistoimenpiteitä ovat muun muassa valmiussuunnittelu, jatkuvuudenhallinta, etukäteisvalmistelut, koulutus ja valmiusharjoitukset. Tavoitteena on ennaltaehkäistä onnettomuuksia ja häiriötilanteita sekä varmistaa yhteiskunnan toiminnan mahdollisimman häiriötön jatkuminen myös erilaisissa kriisitilanteissa. Kuvassa 1 on kuvattu käsitteen kokonaisturvallisuus sijoittuminen käsittekaaviossa suhteessa muihin turvallisuuskäsitteisiin.

Kuva 1. Kokonaisturvallisuus käsittekaaviossa (Kokonaisturvallisuuden sanasto (TSK50, 2017))

Kuvassa 2 on kuvattu käsitteiden *varautuminen* ja *valmius* sijoittuminen käsittekaaviossa suhteessa muihin turvallisuuskäsitteisiin.

Kuva 2. Varautuminen ja valmius käsittekaaviossa (kokonaisturvallisuuden sanasto (TSK 50, 2017))

3. Keskeisin säädösperusta

Hyvinvointialueiden varautumisvelvollisuudesta säädetään valmiuslain 1552/2011 12 §:ssä, hyvinvointialueista annetun lain 611/2021 150 §:ssä sekä sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislain 612/2021 luvussa 7. Sosiaalihuollon varautumisesta säädetään sosiaalihuoltolaissa 1301/2014 ja terveydenhuollon varautumisesta säädetään terveydenhuoltolaissa 1326/2010. Pelastustoimen varautuminen perustuu pelastuslakiin (379/2011), valmiuslakiin ja lakiin pelastustoimen järjestämisestä (613/2021). Uudistuvat ja päivittyvät varautumista ohjaavat säädökset huomioidaan hyvinvointialueen kokonaisturvallisuustyössä.

3.1. Hyvinvointialuetta ohjaavat keskeiset valmiuden- ja varautumisen säädökset

Hyvinvointialueista annetun lain 611/2021 150 §:n mukaan hyvinvointialueen on valmiussuunnitelmin ja normaaliolojen häiriötilanteissa tai poikkeusoloissa tapahtuvan toiminnan etukäteisvalmisteluun sekä muin toimenpitein huolehdittava siitä, että sen toiminta jatkuu mahdollisimman häiriöttömästi normaaliolojen häiriötilanteissa sekä poikkeusoloissa.

Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislain 50 §:n mukaisesti hyvinvointialueen on varauduttava ennakkoon tehtävillä valmiussuunnitelmilla sekä muilla toimenpiteillä yhteistyössä alueensa kuntien ja sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöalueensa hyvinvointialueiden kanssa häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin. Hyvinvointialueen on varautumisessaan varmistettava palvelujen jatkuvuuden turvaaminen myös silloin, kun palveluja toteutetaan hankkimalla niitä yksityisiltä palveluntuottajilta. Lisäksi valtioneuvoston asetuksella annetaan tarkempia säännöksiä häiriötilanteisiin varautumisesta.

Pelastuslaitoksen tulee laatia alueen onnettomuusuhkien edellyttämät pelastustoimintaa ja sen johtamista koskevat suunnitelmat. Pelastustoimen viranomaisten on varauduttava toimialaansa kuuluvien väestönsuojelutehtävien hoitamiseen suunnitelmin ja etukäteisvalmisteluun. Pelastusviranomaiset huolehtivat niiden vastuulla olevien väestönsuojelutehtävien edellyttämän toiminnan ja suunnitelmien yhteensovittamisesta. Muut viranomaiset, laitokset ja liikelaitokset ovat velvollisia laatimaan pelastustoiminnassa ja siihen sekä väestönsuojeluun varautumisessa tarvittavat suunnitelmat pelastuslaitoksen johdolla ja yhteistoiminnassa keskenään. (Pelastuslaki 379/2011 46 §, 47 §, 64 §, 65 §).

EU:n pelastuspalvelumekanismiin kuuluva kansallinen riskiarvio ja Pohjois-Savon alueellinen riskiarvio luovat hyvän pohjan varautumiselle. Lisäksi hyvinvointialueen varautumiseen linkitetään muun muassa Yhteiskunnan turvallisuusstrategia (YTS), sisäisen turvallisuuden strategia ja Kuntien ja maakuntien jatkuvuudenhallinta (KUJA2).

3.2. Varautuminen sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöalueella- yliopistollista sairaalaa ylläpitävän hyvinvointialueen tehtävät

Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislain 612/2021 51 §:n mukaisesti yliopistollista sairaalaa ylläpitävän hyvinvointialueen tehtävänä on sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöalueellaan ohjata ja yhteensovittaa sosiaali- ja terveydenhuollon valmiussuunnittelua valtakunnallisten yhtenäisten periaatteiden mukaisesti. Tätä tehtävää varten niillä on oikeus saada salassapitosäännösten estämättä yhteistyöalueensa sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoilta valmiussuunnittelun ohjaamisessa välttämättömät tiedot. Luovutettavat tiedot eivät saa sisältää henkilötietoja.

Yliopistollista sairaalaa ylläpitävällä hyvinvointialueella tulee yhteistyöalueen tilannekuvan luomista ja ylläpitämistä varten olla valmiuskeskus. Kuopion yliopistollisen sairaalan yhteydessä toimii Itäisen-Suomen sosiaali- ja terveydenhuollon valmiuskeskus (1.8.2022 alkaen).

3.3. Pelastustoimen varautuminen yhteistyöalueella

Pelastustoimen tehtäviä voidaan koota hyvinvointialueilla tarkoitettulla tavalla suurempiin kokonaisuuksiin yhden tai useamman hyvinvointialueen järjestettäväksi. Tehtäviä ovat esimerkiksi alueelliset tilanne- ja johtokeskusjärjestelyt ja muu pelastustoiminnan johtamisen edellytyksenä oleva erityisvalmius, kemiallisten ja säteilytilanteiden ja muun vaativan pelastustoiminnan edellytyksenä oleva erityisvalmius, öljyvahinkojen torjuntavalmius laajoilla sisävesialueilla, pelastustoimeen kuuluvan kansainvälisen avun antamisen tai vastaanottamisen edellytyksenä oleva erityisvalmius sekä poikkeusoloihin varautumisen edellytyksenä olevat materiaaliset valmiudet ja poikkeusolojen toiminnan etukäteisvalmisteluiden alueellinen koordinaatio.

4. Hyvinvointialueen konsernitason varautumisen tehtävät

Pohjois-Savon hyvinvointialueen hallintosäännön mukaan varautumisen ja valmiussuunnittelun perusteista (kokonaisturvallisuuden perusteet) päättää hyvinvointialueen valtuusto. Valtuusto päättää myös riskienhallinnan ja sisäisen valvonnan periaatteista.

Strategisen tason periaatepäätöksillä valtuusto voi varmistaa, että varautuminen tapahtuu lain edellyttämällä tavalla ja varautumiseen on varattu riittävät resurssit. Periaatepäätös voi pitää sisällään esimerkiksi seuraavia asioita:

- valtakunnalliset tavoitteet alueellisen ja valtakunnallisen valmiuden ja varautumisen toteuttamiseksi sosiaali- ja terveydenhuollossa sekä pelastustoimessa ja niiden vaikutukset hyvinvointialueen varautumiseen.
- hallintosäännön määräyksiä tarkentava varautumisen hierarkia, päätöksenteko ja vastuut (valtuusto, hallitus, lautakunta, operatiivinen varautuminen, harjoittelu)
- konserniohje koko konsernin velvoitteesta varautua (laki hyvinvointialueista 49 §)
- kuntien valmiussuunnittelun tukeminen (laki hyvinvointialueesta 8 §, 14 §, valmiuslaki 12 §)
- sosiaali- ja terveydenhuollon valmiuskeskuksen toiminnan periaatteet ja vastuut, yhteistyö muiden hyvinvointialueiden kanssa (laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 51 §).

Hyvinvointialueen konsernitasoinen varautuminen sisältää valmiusohjeessa tarkemmin kuvattavia toimintoja ja koko konsernin toiminnot kattavia varautumisen yhteistyön muotoja:

- konsernitason yleiset periaatteet, strategiat ja tavoitteet sekä konserniohjaus
- periaatteelliset linjaukset ministeriöistä ja säädöksistä varautumisen sekä turvallisuuden kysymyksissä
- päätöksenteko hallintosäännön mukaisesti
- valmiussuunnittelun yhteensovittaminen toimialojen välillä
- konsernin yhteinen tilannekuva
- hyvinvointialueen materiaallinen valmius ja huoltovarmuus
- konsernin yhteiset periaatteet sopimusperusteisen varautumisen osalta
- harjoitusyhteistyö konsernitasolla ja yhdyspinnoilla

Konsernitasoisen varautumisen yhdyspinnoilla tulee huomioida ja riittävällä tavalla yhteensovittaa toiminnan jatkuvuuden kannalta kriittiset toiminnot:

- tiedonvaihto ja tietotarpeet yhteistyössä alueellisten tilanne-, johto- ja valmiuskeskusten kanssa
 - o hyvinvointialueen johtokeskus
 - o sosiaali- ja terveydenhuollon YTA- valmiuskeskus
 - o sosiaali- ja terveydenhuollon tilanne- ja johtokeskus
 - o pelastustoimen YT-alueen tilanne- ja johtokeskus
 - o pelastustoimen tilanne- ja johtokeskus
- hyvinvointialueiden välinen yhteistyö huoltovalmiuden kysymyksissä
- hyvinvointialueiden ja kuntien väliset yhteistyörakenteet valmiussuunnittelun kysymyksissä
- yhteistyön kehittäminen kansallinen-alueellinen-paikallinen akselilla
- yhteistyö muiden viranomaisten, elinkeinoelämän ja vapaaehtoistoimijoiden kanssa
- kehittämistarpeiden tunnistaminen lainsäädännön, toimivaltuuskysymysten ja resurssien osalta.

Poliittisen päätöksenteon vastuut ja poliittisten toimijoiden keskinäinen työnjako varautumiseen liittyvissä kysymyksissä määritellään hyvinvointialueen hallintosäännössä.

4.1. Hyvinvointialueen varautumisen yhteensovittaminen

Varautumisen yhteistoimintamallin mukaan yhteiskunnan eri toimijoiden yhteisenä tavoitteena on kokonaisturvallisuuden tila, jolloin yhteiskunnan elintärkeät toiminnot on turvattu ja toimintoihin kohdistuviin uhkiin ja riskeihin on varauduttu. Toiminta edellyttää laaja-alaista yhteistyötä ja kattavaa varautumisen tietopohjaa. Tiedon ja yhteisten perusteiden avulla saadaan näkymä toimintaympäristön kehittymiseen sekä riskeihin ja uhkiin. Tavoitteena on turvallisuus, eli tila, jossa uhat ja riskit ovat hallittavissa.

Varautumisella ja valmiussuunnittelun toimeenpanolla varmistetaan hyvinvointialuekonsernin valmius ja suorituskyky suhteessa riskeihin ja uhkiin kaikissa turvallisuustilanteissa. Konsernitasoinen varautuminen sisältää hyvinvointialueen sisäistä konsernitasolla toteutettavaa

varautumista ja valmiussuunnittelua sekä konsernin varautumiseen liittyvää ulkoista yhteistyötä. Hyvinvointialueella valmistellaan varautumisen ja turvallisuussuunnittelun periaatteet koko konsernille sekä valmiusohjeet, joilla luodaan yhteiset periaatteet konsernin varautumiselle.

Hyvinvointialueen tehtäviin kuuluvan sisäisen varautumisen ja valmiussuunnittelun lisäksi tarvitaan laaja-alaista yhteistyötä yhteiskunnan eri viranomaisten ja toimijoiden välillä. Varautumiseen ja valmiussuunnitteluun liittyy kansallinen yhteistyö, sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistoiminta-alueen yhteistyö, pelastustoimen yhteistoiminta-alueen yhteistyö sisältäen alueellisesti koottavat tehtävät, hyvinvointialueen ja kuntien yhteistyö, toimialatason yhteistyö sekä kaikilla em. tasoilla tehtävä verkostomainen yhteistyö. Pohjois-Savon alueellinen valmiusfoorumi (P-S Turva) yhteensovittaa alueellista yhteistä varautumista.

Hyvinvointialueorganisaation varautumisen ja valmiussuunnittelun tehtävät ja sisällöt jakautuvat useille eri toimijoille hallintosäännön ja kokonaisturvallisuutta koskevien ohjeiden mukaisesti.

5. Varautumisen ja valmiussuunnittelun tehtävät hyvinvointialueella

Valmiuslain ja hyvinvointialuelain mukaan hyvinvointialueen tulee varautua ja varmistaa valmiussuunnitelmin ja poikkeusoloissa tapahtuvan toiminnan etukäteisvalmisteluun sekä muilla toimenpiteillä tehtäviensä mahdollisimman häiriötön hoitaminen.

Hyvinvointialuetta koskeva varautumisvelvollisuus koskee myös hyvinvointialuelain 4 §:ssä tarkoitettuja hyvinvointialuekonserniin ja hyvinvointialueen toimintaan kuuluvia organisaatioita. Hyvinvointialueen toiminta käsittää edellä mainitun pykälän mukaan hyvinvointialueen ja hyvinvointialuekonsernin toiminnan lisäksi osallistumisen hyvinvointialueiden yhteistoimintaan sekä muun omistukseen, sopimukseen ja rahoittamiseen perustuvan toiminnan. Hyvinvointialueen toimintaan sisältyy hyvinvointialueen järjestämisvastuulle kuuluvien palveluiden tuotanto hyvinvointialuekonserniin kuuluvissa ja muissa yhteisöissä ja säätiöissä.

Hyvinvointialuelain 49 §:n mukaan hyvinvointialueen konserniohjeessa annetaan tarpeelliset määräykset hyvinvointialuekonsernin valmiussuunnittelusta, varautumisesta ja näiden yhteensovittamisesta hyvinvointialuekonsernissa. Toimialakohtaisesta varautumisesta säädetään sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen substanssilainsäädännössä, josta huolehditaan vastuuviranomaisen johdolla.

Alueellisella yhteisellä varautumisella tarkoitetaan maantieteellisesti hyvinvointialueen (Pohjois-Savon maakunnan) alueella tehtävää varautumisen osa-aluetta, mihin osallistuvat alueella toimivat viranomaiset, hyvinvointialue, kunnat, elinkeinoelämä ja järjestöt yhdessä. Varautumisen yhteensovittamisessa on kyse sopimukseen perustuvasta vapaaehtoisesta yhteistoiminnasta. Hyvinvointialueen liittymisestä alueelliseen yhteiseen varautumiseen ja sen rakenteisiin sovitaan yhdessä muiden viranomaisten ja toimijoiden kanssa (alueellisen varautumisen esitys 16.8.2022).

Konsernin sisäisiä varautumiseen liittyviä yhteisiä toimenpiteitä ovat mm. valmiussuunnitelman yleisen osan, valmiusohjeen ja muiden suunnitelmien valmistelu sekä toimialojen

valmiussuunnitelmien (vast.) yhteensovittaminen. Keskeistä on myös suuronnettomuuksissa, häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa tarvittavan valmiuden ylläpitäminen sekä tiivis yhteistyö tilanteen aikana. Henkilöstön turvallisuuskoulutukset ja valmiusharjoitukset ovat suorituskykyisen toiminnan edellytyksiä.

5.1. Kokonaisturvallisuuteen liittyvien toimijoiden tehtäviä

5.1.1. Aluevaltuusto

- päättää varautumisen ja valmiussuunnittelun periaatteista aluehallituksen esityksestä
- päättää sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan perusteista
- päättää pelastustoimen palvelutasosta (Laki pelastustoimen järjestämisestä 613/2021).

5.1.2. Aluehallitus

- huolehtii hyvinvointialueen sisäisestä valvonnasta ja riskienhallinnan järjestämisestä;
- vastaa hyvinvointialuekonsernin kokonaisturvallisuudesta ja varautumisesta yhteistyössä alueen kuntien, alueen viranomaisten, elinkeinoelämän ja järjestöjen kanssa;
- hyväksyy turvallisuutta ja varautumista koskevat periaatteet, ottaen huomioon sopimuksellisen varautumisen;
- valvoo, että turvallisuus- ja varautumisjärjestelyt toimeenpannaan ohjeistuksen mukaisesti
- antaa osana sisäisen valvonnan raportointia sekä toimintakertomuksessa tiedot turvallisuus- ja varautumisjärjestelyistä, keskeisistä johtopäätöksistä sekä myös selvityksen merkittävimmistä turvallisuuteen ja varautumiseen liittyvistä riskeistä ja epävarmuustekijöistä;
- nimeää kokonaisturvallisuudesta vastaavan viranhaltijan;
- päättää kokonaisturvallisuuden järjestämisen käytännön toteutuksesta aluevaltuuston päättämien periaatteiden mukaisesti;
- aluehallitus voi vahvistaa hyvinvointialuejohtajan, pelastusjohtajan, sosiaalihuollosta vastaavan viranhaltijan, terveydenhuollosta vastaavan lääkärin, toimialajohtajan ja palvelualuejohtajan normaalista toimivallasta poikkeavan päätösvallan määräajaksi yli yhden kuukauden kestävässä vakavassa häiriötilanteessa sekä poikkeusoloissa edellä mainitun muun välttämättömän syyn vuoksi;
- aluehallitus voi vahvistamisen sijaan sekä ennen määräajan päättymistä todeta, ettei normaalista toimivallasta poikkeavan päätösvallan käytölle ole enää perusteita.

5.1.3. Lautakunnat

Kokonaisturvallisuuslautakunnalla on hallintosäännön mukaan yleinen varautumisen, valmiuden ja turvallisuuden yhteensovittamistehtävä. Lisäksi kunkin toimialan lautakunta vastaa toimialan valmiussuunnittelusta.

Kokonaisturvallisuuslautakunnan tehtävänä varautumisen ja valmiuden osalta on muun muassa:

- vastaa hyvinvointialueen kokonaisturvallisuuteen liittyvistä järjestelyistä ja yhteensovittamisesta sekä organisaatioturvallisuuden tehtävistä
- vastaa hyvinvointialueen varautumisen ja valmiussuunnittelun ohjeistamisesta sekä valmius- ja varautumissuunnitelmien hyväksymisestä;
- vastaa esityksen tekemisestä kokonaisturvallisuuden käytännön toteutuksesta;
- vastaa hyvinvointialueen varautumis-, valmiussuunnittelu- ja organisaatioturvallisuustehtävistä sekä väestönsuojelun järjestelyistä;
- vastaa esityksen tekemisestä turvallisuus- ja varautumisasioiden periaatteista, keskeisistä johtopäätöksistä sekä selvityksen merkittävimmistä turvallisuuteen ja varautumiseen liittyvistä riskeistä ja epävarmuustekijöistä osana sisäisen valvonnan raportointia ja toimintakeromusta;
- vastaa hyvinvointialueen yhteisestä varautumisesta, valmiussuunnittelusta ja väestönsuojelun järjestelyistä sekä yhteensovittaa toimialakohtaista varautumista.
- vastaa esityksen tekemisestä pelastustoimen palvelutasopäätökseksi;
- toimii monijäsenenä toimielimenä alueen pelastusviranomaisena ja vastaa viranomaistoinnista sekä viranomaisen päätösvallan käyttämisestä.

5.1.4. Viranhaltijoiden varautumiseen liittyviä tehtäviä

Hyvinvointialuejohtaja

- Vastaa hyvinvointialueen sisäisen valvonnan ja riskienhallinnan sekä kokonaisturvallisuuden järjestämisestä.

Toimialajohtajat

- Vastaavat toimialan varautumisesta sekä valmiussuunnittelusta hallintosäännön, säädösten ja hyvinvointialueen päättämällä tavalla.
- Pelastustoimi ja turvallisuuspalveluiden toimialajohtaja (pelastusjohtaja) koordinoi varautumisen ja valmiussuunnittelun tehtävien ja toimeenpanon yhteensovittamista sekä raportoi aluevaltuustolle sekä huolehtii kokonaisturvallisuuden hallinnan tehtävistä ja toimeenpanosta sekä raportoi aluevaltuustolle.

Palvelualuejohtajat ja muut esihenkilöt

- Palvelualuejohtajat ja muut palvelutuotannon esihenkilöt vastaavat palvelutuotannon varautumisesta sekä valmiussuunnittelusta hallintosäännön, säädösten ja hyvinvointialueen päättämällä tavalla.

Vastaava lääkäri ja sosiaalihuollon johtava viranhaltija

- vastaava lääkäri vastaa terveydenhuollon valmius- ja varautumissuunnittelusta ja sen yhteensovittamisesta yhteistyöalueella ja terveydenhuollon tilannekuvan ylläpitämisestä ja ohjaa valmiuskeskuksen toimintaa
- sosiaalihuollon johtava viranhaltija vastaa hyvinvointialueen sosiaalihuollon valmius- ja varautumissuunnittelusta ja sen yhteensovittamisesta yhteistyöalueella sekä sosiaalihuollon tilannekuvan ylläpitämisestä ja ohjaa valmiuskeskuksen alaisen sosiaalipäivystyksen toimintaa

Hyvinvointialuejohtaja, pelastusjohtaja, sosiaalihuollosta vastaava viranhaltija ja terveydenhuollosta vastaava lääkäri voivat käyttää vakavassa häiriötilanteessa ja poikkeusoloissa päätösvaltaa hyvinvointialueen palvelujen turvaamiseksi ja tilanteen normalisoimiseksi välttämättömän syyn vuoksi. (Hallintosääntö, 59 §)

Toimialajohtajat ja palvelualuejohtajat voivat käyttää vakavassa häiriötilanteessa ja poikkeusoloissa päätösvaltaa hyvinvointialueen palvelujen turvaamiseksi ja tilanteen normalisoimiseksi omalla palvelualueellaan välttämättömän syyn vuoksi, ellei hyvinvointialuejohtaja tai vastaava lääkäri päätä asiasta. (Hallintosääntö, 59 §)

5.1.5. Muut yhteisöt

Varautuminen, valmiussuunnittelu ja riskienhallinta ovat kunkin hyvinvointialueelle tai hyvinvointialueella palveluja tuottavan yhteisön toimivan johdon tehtäviä hyvinvointialueen periaatteiden, sopimuksellisen varautumisen, konserniohjeiden sekä linjattujen käytäntöjen mukaisesti.

Pohjois-Savon hyvinvointialueorganisaatioon perustetaan valmiusryhmä ohjaamaan ja yhteen sovittamaan hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuollon, pelastustoimen sekä konsernipalveluiden valmiuden ja varautumisen toimintoja. Valmiusryhmän kokoonpano ja tehtävät kuvataan tarkemmin valmiusohjeessa.

6. Varautumisen ja valmiussuunnittelun tehtävät toimialoittain hyvinvointialueella sekä niiden yhteensovittaminen

Valmiuslain ja hyvinvointialuelain mukaan hyvinvointialueen tulee varautua ja varmistaa valmiussuunnitelmin ja poikkeusoloissa tapahtuvan toiminnan etukäteisvalmisteluun sekä muilla toimenpiteillä tehtäviensä mahdollisimman häiriötön hoitaminen.

Hyvinvointialuetta koskeva varautumisvelvollisuus koskee myös hyvinvointialuelain 4 §:ssä tarkoitettuja hyvinvointialuekonserniin ja hyvinvointialueen toimintaan kuuluvia organisaatioita. Hyvinvointialueen toiminta käsittää edellä mainitun pykälän mukaan hyvinvointialueen ja hyvinvointialuekonsernin toiminnan lisäksi osallistumisen hyvinvointialueiden yhteistoimintaan sekä muun omistukseen, sopimukseen ja rahoittamiseen perustuvan toiminnan. Hyvinvointialueen toimintaan sisältyy hyvinvointialueen järjestämisvastuulle kuuluvien palveluiden tuotanto hyvinvointialuekonserniin kuuluvissa ja muissa yhteisöissä ja säätiöissä.

Hyvinvointialuelain 49 §:n mukaan hyvinvointialueen konserniohjeessa annetaan tarpeelliset määräykset hyvinvointialuekonsernin valmiussuunnittelusta, varautumisesta ja näiden yhteensovittamisesta hyvinvointialuekonsernissa. Toimialakohtaisesta varautumisesta säädetään sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen substanssilainsäädännössä, josta huolehditaan vastuuviranomaisen johdolla.

Konsernin sisäisiä varautumiseen liittyviä yhteisiä toimenpiteitä ovat muun muassa valmiusohjeen ja muiden suunnitelmien valmistelu sekä toimialojen valmiussuunnitelmien (vast.)

yhteensovittaminen. Keskeistä on myös suuronnettomuuksissa, häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa tarvittavan valmiuden ylläpitäminen sekä tiivis yhteistyö tilanteen aikana. Henkilöstön turvallisuuskoulutukset ja valmiusharjoitukset ovat suorituskykyisen toiminnan edellytyksiä.

Alueellisella yhteisellä varautumisella tarkoitetaan maantieteellisesti hyvinvointialueen (Pohjois-Savon maakunnan) alueella tehtävää varautumisen osa-alueita, mihin osallistuvat alueella toimivat viranomaiset, hyvinvointialue, kunnat, elinkeinoelämä ja järjestöt yhdessä. Varautumisen yhteensovittamisessa on kyse sopimukseen perustuvasta vapaaehtoisesta yhteistoiminnasta. Hyvinvointialueen liittymisestä alueelliseen yhteiseen varautumiseen ja sen rakenteisiin sovitetaan yhdessä muiden viranomaisten ja toimijoiden kanssa (alueellisen varautumisen luonnos 16.8.2022).

6.1. Hyvinvointialueen varautumisen rakenteet toimialoittain ja sisäinen ja ulkoinen yhteensovittaminen

Varautumisella ja valmiussuunnittelun toimeenpanolla varmistetaan hyvinvointialuekonsernin valmius ja suorituskyky suhteessa riskeihin ja uhkiin kaikissa turvallisuustilanteissa. Konsernitasoinen varautuminen sisältää hyvinvointialueen sisäistä konsernitasolla toteutettavaa varautumista ja valmiussuunnittelua sekä konsernin varautumiseen liittyvää ulkoista yhteistyötä. Hyvinvointialueella valmistellaan varautumisen ja turvallisuussuunnittelun periaatteet koko konsernille sekä valmiusohjeet, joilla luodaan yhteiset periaatteet konsernin varautumiselle. Periaatteista päättää hyvinvointialueen aluevaltuusto.

Hyvinvointialueella sosiaalihuolto, terveydenhuolto ja pelastustoimi vastaavat kukin omasta valmiussuunnittelusta. Kokonaisturvallisuuslautakunta vastaa hyvinvointialueen yhteisestä varautumisesta, valmiussuunnittelusta ja toimialakohtaisen varautumisen yhteensovittamisesta.

Hyvinvointialueen sisäisen varautumisen ja valmiussuunnittelun lisäksi tarvitaan laaja-alaista yhteistyötä yhteiskunnan eri viranomaisten ja toimijoiden välillä. Varautumiseen ja valmiussuunnitteluun liittyy kansallinen yhteistyö, sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistoiminta-alueen yhteistyö, pelastustoimen yhteistoiminta-alueen yhteistyö sisältäen alueellisesti koottavat tehtävät, hyvinvointialueen ja kuntien yhteistyö, toimialatason yhteistyö sekä kaikilla em. tasoilla tehtävä verkostomainen yhteistyö. Pohjois-Savon alueellinen valmiusfoorumi (P-S Turva) yhteensovittaa alueellista yhteistä varautumista muiden viranomaisten kuten poliisin, puolustusvoimien, Rajavartiolaitoksen sekä toimijoiden kanssa.

6.2. Hyvinvointialueen sopimuksellinen varautuminen

Laissa sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 612/2021 säädetään 15 §:ssä hankittavien palvelujen sopimusehdoista ja varautumisesta sopimuksen päättymiseen. Hankkiessaan palveluja 12 §:ssä tarkoitetulla tavalla sopimukseen perustuen hyvinvointialueen on varmistettava, että se pystyy huolehtimaan 8 §:ssä säädetyistä vastuistaan ja palvelutoiminnan jatkuvuudesta sopimuksen voimassa ollessa ja sen päättyessä sekä mahdollisissa sopimuksen rikkomis- ja häiriötilanteissa, muissa häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Lisäksi on huomioitava järjestämisvastuun säilyvän hyvinvointialueella, vaikka palvelun tuottaisikin ulkopuolinen taho.

Hankittaessa hyvinvointialueen vastuulla olevia elintärkeitä palveluja tai niiden järjestämiselle välttämättömiä tavaroita on hankintasopimuksia tehtäessä varmistettava, että toimittaja sitoutuu ja pystyy toimittamaan palveluita ja tavaroita myös häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Palveluja hankkivien toimialojen on tarjouspyyntövaiheessa arvioitava palvelujen elintärkeys ja millaisia näkökohtia palvelujen saatavuuden varmistamiseksi on tarpeen korostaa tehtävissä sopimuksissa. Elintärkeitä palveluja hyvinvointialueelle toimittavan yrityksen kanssa on oltava tiivis ja luottamuksellinen vuorovaikutus, jolla varmistetaan yrityksessä tehtävän häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin varautumisen olevan asianmukaisesti hoidettu.

Sopimuksellisen varautumisen tarkempi ohjeistus kuvataan hyvinvointialueen valmiusohjeessa.

6.3. Pelastustoimen valmius ja varautuminen

Pelastustoimella on oltava riskejä vastaavat resurssit ja riittävä palvelukyky koko maakunnan alueella. Palvelut on mitoitettava tunnistettujen riskien perusteella ja palveluiden on vastattava maakunnallisiin, alueellisiin ja paikallisiin tarpeisiin. Pelastustoimen varautumistoimenpiteillä varmistetaan välitön kyky väestön suojaamiseen kaikissa olosuhteissa. Sisäisen turvallisuuden toimijana pelastustoimi palvelee yhteiskunnan häiriötilanne- ja katastrofivalmiutta kaikissa oloissa, myös poikkeusoloissa. Lisäksi pelastustoimella on oltava kyky antaa ja vastaanottaa kansainvälistä apua luonnon tai ihmisen aiheuttamissa suuronnettomuus- tai katastrofitilanteissa.

Periaatepäätös voi sisältää muun muassa seuraavia asioita:

- Pelastustoimella on välitön kyky toimia suunnitellusti kaikissa turvallisuustilanteissa, ja se säilyy turvallisuuden lähipalveluna.
- Pelastustoimen alueellinen ja valtakunnallinen valmius sekä varautuminen mahdollistavat väestön suojaamisen kaikissa olosuhteissa.
- Valtakunnalliset tavoitteet alueellisen ja valtakunnallisen valmiuden ja varautumisen toteuttamiseksi sosiaali- ja terveydenhuollossa sekä pelastustoimessa ja niiden vaikutukset hyvinvointialueen varautumiseen.
- hallintosäännön määräyksiä tarkentava varautumisen hierarkia, päätöksenteko ja vastuut (valtuusto, hallitus, lautakunta, operatiivinen varautuminen, harjoittelu)
- konserniohje koko konsernin velvoitteesta varautua (laki hyvinvointialueista 49 §)
- kuntien valmiussuunnittelun tukeminen (laki hyvinvointialueesta 8 §, 14 §, valmiuslaki 12 §)

6.4. Itäisen-Suomen sosiaali- ja terveydenhuollon valmiuskeskus

Yliopistollista sairaalaa ylläpitävällä hyvinvointialueella tulee yhteistyöalueen tilannekuvan luomista ja ylläpitämistä varten olla sosiaali- ja terveydenhuollon valmiuskeskus. Valmiuskeskuksen tehtävänä on yhteistyöalueellaan ohjata myös sosiaali- ja terveydenhuollon valmiussuunnittelua valtakunnallisten yhtenäisten periaatteiden mukaisesti, hyödyntäen VALSU-portaalia.

Valmiuskeskus muodostaa ja ylläpitää sosiaali- ja terveydenhuollon -palvelujärjestelmän valmiutta kuvaavaa tilannekuvaa, joka sisältää tiedot palvelujärjestelmän toiminnasta ja kuormituksesta, henkilöstö- ja materiaaliresursseista ja tukipalveluiden toiminnasta, ja jakaa tilannekuvatiedot alueellaan hyvinvointialueelle ja aluehallintoviranomaisille. Kerätty tilannekuva analysoidaan ja tilannekuvatieto jaetaan muille sosiaali- ja terveydenhuollon -valmiuskeskuksille ja yhteistyöviranomaisille tarpeen mukaan. Sosiaali- ja terveysministeriö (STM) muodostaa yhteistyössä viiden (5) valmiuskeskuksen kanssa valtakunnallisen sosiaali- ja terveydenhuollon tilannekuvan.

Lakisäätteiset sosiaali- ja terveydenhuollon korkean varautumisen tietojärjestelmien pääkäyttäjäpalvelut tuotetaan YTA ensihoitokeskuksessa. Valmiuskeskuksen toimintaa ohjaa valmiuskeskuksen ohjausryhmä, jossa on edustus Itäisen-Suomen hyvinvointialueilta (YTA).

6.5. Hyvinvointialueen Turvallisuuspalvelut -palvelualue

Turvallisuuspalvelut -palvelualue järjestää ja osaltaan tuottaa koko hyvinvointialueelle varautumisen ja turvallisuuden yhteensovittamisen palveluja. Turvallisuuspalvelut-palvelualueen tehtäviä ovat esimerkiksi:

- Konsernitason varautumisen ja valmiussuunnittelun ohjeistaminen
- Hyvinvointialueen valmiustoiminnan ja kriisijohtamisvalmiuden varmistaminen normaalioiloissa, häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa
- Alueellisen riskiarvion laatiminen (laaja-alaisessa yhteistyössä)
- Hyvinvointialueen varautumisen ja valmiussuunnittelun yhteensovittaminen
- Varautumisen viranomaisyhteistyöhön (varautumisverkostot) osallistuminen
- Hyvinvointialueen johtokeskuspalvelusta ja sen viranomaisyhteistyöstä huolehtiminen
- Osallistuminen valmiusharjoitusten suunnitteluun ja järjestämiseen
- Hyvinvointialueen organisaatioturvallisuuden yhteensovittaminen
- Hyvinvointialueen henkilöstön turvallisuusselvitykset
- Turvallisuuskoulutusten järjestäminen ja tuottaminen mm. hyvinvointialueen henkilöstölle
- Pelastussuunnittelun ja poistumisturvallisuussuunnittelun ohjaus
- Maakunnallisen turvallisuussuunnittelun yhteistyö
- Toimitilaturvallisuuden koordinointi sekä palo- ja rikosturvallisuuden asiantuntijapalvelut.

7. Operatiivinen tilannekuva ja johtaminen häiriötilanteissa

7.1. Pohjois-Savon hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuollon tilanne- ja johtokeskus

Sosiaali- ja terveydenhuollon tilannekeskus ylläpitää osaltaan sosiaali- ja terveydenhuollon alueellista tilannekuvaa. Tilannekeskuksen 24/7 toimintaan kuuluu ensihoitopalvelun kenttäjohtaminen sekä sosiaalipäivystyksen kenttätoiminta Pohjois-Savossa. Toimintaan kuuluu

myös Kuopion kaupungin turvapuuhelinpäivystys vanhusasiakkaille, ohjaus sekä toimiminen kotihoidon yhteyspisteenä. Turvapalvelut ja kotihoito tulevat laajenemaan maakunnanlaajuiseksi.

7.2. Itäisen Suomen valmiuskeskuksen tilannekuva- ja koordinaatiotehtävät

Itäisen- Suomen sosiaali- ja terveydenhuollon valmiuskeskus muodostaa ja ylläpitää sosiaali- ja terveydenhuollon -palvelujärjestelmän valmiutta kuvaavaa tilannekuvaa yhteistyöalueella. Häiriötilanteissa valmiuskeskus toimii yhteistyöalueella tilannekuvaa keräävänä, analysoivana ja välittävänä toimijana. Tilannekuvaa jaetaan hyvinvointialueille, muille valmiuskeskuksille ja Sosiaali- ja terveysministeriölle (STM). Valmiuskeskuksella voi olla myös STM määrittämiä erillistehtäviä.

Valmiuskeskus toimii yhteistyöalueella yhteyspisteenä valmiudensäätelyyn liittyvissä tehtävissä.

7.3. Pohjois-Savon pelastuslaitoksen tilanne- ja johtokeskus

Tilannekeskus toimii häiriö- ja onnettomuustilanteissa tilannekuvan tuottajana ja rajapintana yhteistoimintaviranomaisten sekä muiden tahojen suuntaan. Tarvittaessa tilannekeskus ottaa johtovastuun ja alkaa johtaa häiriö- ja onnettomuustilanteita normaali- ja poikkeusoloissa.

7.4. Itä- ja Kaakkois-Suomen pelastuslaitosten alueellinen tilannekeskus (ISTIKE)

Pohjois-Savon pelastustoimen ylläpitämä tilannekeskus tuottaa 24/7 turvallisuustilannekuvaa Etelä-Karjalan, Etelä-Savon, Pohjois-Karjalan ja Pohjois-Savon pelastustoimen alueelle. Tilannekeskus seuraa turvallisuustilannetta ja toimii häiriö- ja onnettomuustilanteissa tilannekuvan tuottajana ja rajapintana yhteistoimintaviranomaisten sekä muiden tahojen suuntaan.

Tilannekeskus muuttuu vuonna 2024 yhdeksi viidestä YT-alueen 24/7-toimivaksi tilanne- ja johtokeskukseksi.

7.5. Pohjois-Savon hyvinvointialueen johtokeskus

Valmiuslain 1552/2011 3 §:n 1 ja 2 kohdan mukaisissa poikkeusoloissa väestön suojaamiseksi ja väestönsuojelun johtamisen tehostamiseksi hyvinvointialue perustaa suojatilaan johtokeskuksen. Normaalioloissa hyvinvointialueen johtokeskus perustetaan tarvittaessa merkittävässä häiriö- ja onnettomuustilanteissa.

8. Lähteet

Hyvinvointialueen ja sen toimialojen varautuminen ja valmius lainsäädännössä

Laki hyvinvointialueista (611/2021)

- 49 § Hyvinvointialueen tytäryhteisöjen toiminta ja konserniohje
- 132 § Yhtiöittämisvelvollisuutta koskevat poikkeukset
- 150 § Varautuminen häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä (612/2021)

- 8 § Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisvastuu
- 15 § Hankittavien palvelujen sopimusehdot ja varautuminen sopimuksen päättymiseen
- 22 § Valtakunnalliset tavoitteet sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämiselle
- 36 § Hyvinvointialueiden yhteistyösopimus
- 37 § Yhteistyösopimuksen valmistelu ja toteutumisen seuranta
- 50 § Varautuminen häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin
- 51 § Varautuminen sosiaali- ja terveydenhuollon yhteistyöalueella
- 52 § Valtion korvaukset valmiuden ylläpitämiseen ja häiriötilanteiden hoitamiseen
- 53 § Virka-apu

Laki pelastustoimen järjestämisestä (613/2021)

- 3 § Pelastustoimen palvelutaso
- 6 § Pelastustoimen palvelutasopäätös
- 8 § Valtakunnalliset tavoitteet pelastustoimen järjestämiselle
- 11 § Investointisuunnitelman pelastustoimen osasuunnitelma

Valmiuslaki 1552/2011

- 12 § Varautumisvelvollisuus

Pelastuslaki 379/2011

- 27 § Alueen pelastustoimen ja pelastuslaitoksen tehtävät
- 64 § Pelastustoimen viranomaisten varautuminen väestönsuojeluun
- 65 § Yhteistoiminta väestönsuojeluun varautumisessa
- 77 § Poikkeusolojen johtamisedellytysten varmistaminen

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014

- 29 a § Sosiaalipäivystyksen ja terveydenhuollon yhteistyö
- 33 b § Sosiaalihuollon valmiuteen ja varautumiseen liittyvät tehtävät
- 33 c § Tilannekuvan muodostaminen ja välittäminen
- 33 d § Sosiaalihuollon alueellinen varautuminen

Terveydenhuoltolaki 1326/2010

- 38 § Terveydenhuollon alueellinen varautuminen ja valtion osallistuminen valmiuden ylläpitämiseen
- 40 § Ensihoitopalvelun sisältö
- 42 a § Valmiuteen ja varautumiseen liittyvät tehtävät
- 46 § Ensihoitokeskus

Ympäristöterveydenhuollon tehtävät on määritelty terveydensuojelulaissa (763/1994):

- 6 § Kunnan terveydensuojelutehtävät
- 8 § Häiriötilanteisiin varautuminen
- 20 a § Talousveden välityksellä leviävän taudin ehkäiseminen

Muut lähteet

- **TEPA-termipankki:**
<https://termipankki.fi/tepa/fi/>
- **Kuntaliitto - Hyvinvointialueen varautuminen - 2022**
<https://www.kuntaliitto.fi/julkaisut/2022/2173-hyvinvointialueen-varautuminen-valmistelun-ja-yhteistyon-sisaltoja>
- **Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:9, Sopimusperusteinen varautuminen – Ohje sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoille**
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161629>
- **Toimintaympäristö ja sen turvallisuus – Nykytilan arviointi ja kehittämistarpeet, raportti, 17.2.2022**